

מנהג זה שהוא נוצע מזה דכיון דמנהג העולם הוא שאנו נוהגין כהפוסקים שכתבו ליקח ג' מצות כדי שיהיו ז' שלימות מלכד הפרוסה, לכן מפסיקין צמפה שאם הדין הוא כהשיטות שאינו צריך אלא ז' לא ינטרפו, והוא כעין ענה לנחת ידי שתי השיטות.

פרק מב

קיום מצות אכילת מצה ומצות אכילת פת בשויו"ט - סדר הבציעה והאכילה - כמה צריך לאכול

והנה כשאוכלים המנה צליל פסח הלא יש כאן שני חיוכים שצריך לקיימם - מצות אכילת מצה ומצות אכילת פת בשבת ויו"ט, ופליגי זה רבנא, על איזה מהמצות מצרך זרכת המוציא ועל איזה מהמצות מצרך זרכת על אכילת מצה, די"א דזרכת המוציא מצרך על השלימה וכמו בכל שבת ויו"ט דמצרך על שלימה, וזרכת על אכילת מצה מצרך על הפרוסה, דהא מצד ענין אכילת מצה המיוחד לליל פסח צעיקן לחם עוני דהיינו פרוסה, ולכן זרכת על אכילת מצה דהיא על הענין המיוחד דאכילת מצה צליל פסח, מזרכת על הפרוסה, וי"א להיפך דזרכת המוציא היא על הפרוסה

לו אלא שתי מצות, אלא דבשיטת הרמב"ם א"א לומר זה דהרמב"ם הא סובר דבשעת בציעה מחלקין המנה.

ועב"פ נמצינו למידין מכל הנ"ל דלהרי"ף וסייעתו הא דאמר ר"פ דהכל מודים צפסח שמניח פרוסה צתוך שלימה וצוצע, היינו פרוסה צתוך שלימה אחת, ולהרא"ש וסייעתו היינו פרוסה צתוך שני השלימות, וממילא להרי"ף וסייעתו מציא להשלחן ז' מצות ולהרא"ש וסייעתו מציא להשלחן שלש מצות. והנה צשולחן ערוך (סי' סע"ג סעי' ד') פסק כהרא"ש וסייעתו דמציאין ג' מצות, וידוע אשה מנהג העולם הוא בג' מצות וכדעת הרא"ש ודעימאי, אצל הגר"א ז"ל נהג צב' מצות וכשי' הרי"ף ר"ב ודעימאי.

והנה מנהג העולם בהרבה מקומות הוא לכרוך המצות צמפות ולהפסיק בין מצה למצה צמפה, ואע"פ שמנהג זה נפוץ טובא, מ"מ החיי אדם כידוע לא ס"ל מנהג זה וכתב על זה ש"הוא מנהג צורות", ואמנם ראיתי להגאון בעל עמודי אור ז"ל (בציאורו למנהגי הסדר של הגר"א ז"ל שנדפס בהגדש"פ עפ"י אור ישרים מהגאון הנ"ל ז"ל) שהציא צסם אחיו הגאון מוהר"ר ישראל העליר ז"ל, להסביר

ברכת שמעון

ר"ב וצאמת יש בזה שיטה שלישית שהוצאה צטור סוף סי' סע"ה, והוא די' חילוק דצאם חל ליל פסח צחול צריך רק שלימה ופרוסה אצל אי חל צשבת צריך שני שלימות ופרוסה, והציא הטור שכן נמצא צחילופי מנהגים שצין צני צצל לצני ארץ ישראל, דצני ארץ ישראל צין צחול צין צשבת לוקחים רק שלימה ופרוסה, אצל צני צצל נוהגים כן רק צחול אצל צשבת לוקחים שני שלימות ופרוסה, והציא הטור שכן הוא גם דעת צה"ג לחלק צין חל צשבת לחל צחול.

כי הם סוברים דצפסח יש הלכה מיוחדת
דהציעה צריך להיות על פרוסה, אלא דכיון
דאין עושין מצות חבילות חבילות לכן מצרכין
על אכילת מצה על השלימה, וצ"הלכות פסחים
בקצרה מהרא"ש ו"ל"ר"י פירש בדעת הרי"ף
דמצרך שני הצרכות דהיינו המוציא ועל אכילת
מצה על הפרוסה, וכן הוא שיטת רבנו מנחם
מיוני וה"ר יו"ט והוצא בתוס'ר"י.

ומביים שם הטור צ"ש הרא"ש - "לכך
הרובה לצאת ידי שניהם יאחזו
שתייהן צידו ויצרך המוציא ועל אכילת מצה
מיד זה אחר זה ואח"כ יצנע משתייהן ביחד",
והכונה בזה הוא דמאחר דפליגי בזה כנ"ל,
אם יעשה כענה הזאת הרי נמצא שהוא אוחז
צידו הן מצה השלימה והן מצה הפרוסה -
הן בשעת ברכת המוציא והן בשעת ברכת על
אכילת מצה, ונמצא דלכל מ"ד קאי הצרכה
על מה שצריך - לשיטתו, ויוצא ידי כל השיטות
בזה.

ועל פי הנ"ל כתב בשו"ע (סי' תע"ה סעי' א')

ו"ל - יכול ידיו ויצרך על נטילת ידים
ויקח המצות כסדר שהניחן הפרוסה צין שתי
השלימות ויאחזם צידו ויצרך המוציא ועל
אכילת מצה ואח"כ יצנע מהשלימה העליונהר"י

ומהפרוסה משתייהן ביחד וכו', עכ"ל, ולכאורה
פשטות לשון המחבר מורה דס"ל דאוחז כל
הג' מצות גם בשעת ברכת על אכילת מצה,
אבל האחרונים הציאו צ"ש מהרי"ל (הציאו במק
יעקב ס"ק צ') ו"ל - ויתפוס שלש מצות צידו
העליונה למוציא [כנ"ל] ושלישית ללחם משנה
ופרוסה על שם לחם עוני ויצרך ברכת המוציא
ויניח השלישית להשמט מידו ויצרך על
הפרוסה עם תפיסת העליונה על אכילת מצה
ויצרך שתי ברכות טרם ישצרים, עכ"ל. והנה
המנהג הוא כדברי מהרי"ל וכן הועתק
באחרונים, אבל צריך ביאור למה באמת צריך
להשמיט השלישית מידו לפני ברכת על אכילת
מצה, ומה איכפת לן אם תשאר המצה צידו,
ואיזה נפק"מ הוא אם צידו שלימה אחת או
שתי שלימות, וצ"ש הרד"ב (סי' תע"ה סעי' א')

תמה על זה וכתב שלא ידע טעם לזה, עיי"ש,
אמנם בפמ"ג (צמ"ז ס"ק א') כתב דהטעם הוא
כדי שלא לזלזל בזה, ולכאורה כונתו כיון דכעת
אינו עושה בזה שום דבר יש בזה מעין זלזול.

והנה בשו"ע כתב - "ואח"כ יצנע מהשלימה
העליונה ומהפרוסה משתייהן ביחד
ויטבלם במלח" והג"י ע"ז הרמ"א - "ואין
המנהג לטבלה במלח כלילה ראשונה דפת נקי

ברכת שמעון

ר"י וכן מבואר בטור קוס"י תע"ה.

ר"ד ד' קט"ז ע"א ד"ה מה ועי' תוס' ברכות ד' ל"ט ע"ב ד"ה הכל מש"כ בזה.

רש"י והמגן אברהם בס"ק ג' העיר צמ"כ המחבר דבוצע על העליונה, דהרי בשו"ע סי' רע"ד סעי' א'
כתב דכליל שבת בוצעים על התחתונה, והטעם הוא עפ"י הקבלה, ואע"פ שהצ"ח הקשה דאין שייך לעצור
אדינא דגמרא דאין מעבירין על המצות מחמת טעם שיש עפ"י קבלה, ויעויין שם בט"ז ומג"א ותוס' שבת

א"י מלח"ר¹, וכתב עוד המחבר - "ויאכלם בהסידה ביחד כזית מכל אחד ואם אינו יכול לאכול כשני זיתים ביחד יאכל המוציא" תחלה ואח"כ של אכילת מנה". וציאר המ"ב בשם כמה מהאחרונים² בטעמו של דבר - דהנה המנה שמצרכין עלי' על אכילת מנה צריך לאכול ממנה כזית כי אין אכילה פחותה מכזית,

ומכיון דפליגי הפוסקים על איזה מהם קאי ברכת על אכילת מנה צריך לאכול כזית משני המנות. ולכן צריך לאכלם שניהן ביחד, דאם יאכל מתחלה כזית של השלימה, הוא מפסיק בין ברכת על אכילת מנה לאכילת הפרוסה, ואם יאכל תחלה כזית מהפרוסה א"כ להסוברים דעל אכילת מנה קאי אשלימה הוא

ברכת שמעון

שכתבו אופנים שונים איך לנאח ידי שניהם, הן דין הגמרא דאין מעבירין, והן לצטע על התחתונה, ואחמ"ל בזה, ולכן העיר המג"א דהי"ל להמחבר לומר דאם חל ליל פסח בשבת דיצטע על התחתונה, וע"ז כתב המג"א דאינו כן ואפילו חל בליל ש"ק צוצע על העליונה, ולא כתב הטעם לזה, ובפמ"ג משמע דהטעם הוא דכיון דבליל פסח צוצע משניהן הוי כצוצע שמי הככרות, אבל צ"ע דהא הפרוסה אינה מן השני לחמים שהם ללחם משנה, ועיין בס' מקור חיים להסו"י ו"ל שנשאר צ"ע בחל בליל ש"ק, אבל מנהג העולם כהמג"א.

ר"י ועיין בחק יעקב סי' תע"ה ס"ק ד' שכ' לילה הראשונה שכ' הרמ"א לאו דוקא וה"ה הלילה השני', ומ"מ הביא דאע"פ שהרמ"א כ' הטעם שהוא משום פת נקי' מ"מ המנהג בשאר ימי השנה וכן בשאר ימי הפסח לטבול במלח אע"פ שהיא פת נקי', אבל הביא בשם מהרי"ל טעם לזה שהוא משום חיבוב מנה, ובשם הלבוש שהוא כדי שיהי' לחם עוני. וידוע שי' הרמב"ם שמטביל המנה בחרוסת, ועיין שם מה שפלפלו בזה ואחמ"ל.

ר"י ובטעם הדבר שמצרכין ברכת המוציא לפני ברכת על אכילת מנה מנאחי בספר ערך השלחן הספרדי, להגאון מוהר"י טייב ז"ל בסי' תע"ה אות א' שכ' שהוא משום דתדיר ושאינו תדיר קודם, וציין לעיין בזה שכתב בסי' תרמ"ג, ואמנם כן באמת מצויר בס' הפרדס לרש"י ו"ל וכן הוא גם באור זרוע בהלכות פסחים סי' רנ"ו. ובאמת שיקוד דצריהם הם מצוירים בגמ' פסחים ד' קי"ד ע"א דחד מטעמי צית הלל דס"ל דמצריך על היין ואח"כ ברכת קידוש הוא משום תדיר ושאינו תדיר, ולכאורה פשוט שהוא הדין דהכא ג"כ שייך טעם זה, אבל מנאחי באור הגאונים העתק מתשו' לאחד מהגאונים וז"ל - דהכי אמר מרנא ורבנא משה ריש מחיבתא דמצריך צרישא המוציא דלית ברכה דקדימא להמוציא דאורחא דמילתא לצרכי לקצ"ה דאפיק לחמא מן ארעא והדר לצרכי על מנה דמתעבד מנה מצוה, עכ"ל הנריך לנו לכאן, ולפוס ריהטא צ"ב למה שביק הטעם המצויר לכאורה בגמ' וכתב טעם חדש, הן אמת שאין הטעם מצויר בגמ' לענין מנה אבל לכאורה היינו הך, ולמה הוצרך לטעם חדש בזה.

ר"י ויש עוד ציאוים בזה עיין צש"ע ונו"כ.

מפסיק צין ברכת על אכילת מנה לאכילתו מן השלימה, ולכן מהנכון לאוכלס יחד, אבל אם אינו יכול לעשות כן אז ינהג כרוב הפוסקים וכפי שהוא עיקר לדינא דהמוציא קאי השלימה ועל אכילת מנה קאי הפרוסה, ואוכל תחלה של המוציא וצדיעצד אינו חשוב הפסק צין ברכת על אכילת מנה לאכילה מן הפרוסה כיון שברכת המוציא הוא נורף גם לאותו כזית שאוכל מן הפרוסה^{ר"י}.

וסדר הצניעה למעשה, מצואר בשו"ע וז"ל - ויקח המנות כסדר שהניחם הפרוסה צין שמי השלימות ויאחזם צידו ויצרך המוציא ועל אכילת מנה ואחר כך יצנע מהשלימה העליונה ומהפרוסה משמיהן ביחד, עכ"ל הנריך לענינו. ומצואר בלשון השו"ע שמצרך שני הצרכות לפני שפורס מהמנות. והמעין בטור וביאור הגר"א ריש סי' תע"ה [וכבר ביארנו מזה לעיל] יראה דהטעם שאין צולעין השלימה מיד אחר ברכת המוציא הוא כדי לנאת השיטות דס"ל דברכת על אכילת מנה קאי על השלימה, אבל אה"נ דלהשיטות דהמוציא קאי על השלימה ועל אכילת מנה קאי על הפרוסה דלדידהו צודאי תיכף אחר המוציא צולע מהשלימה ואח"כ מצרך על אכילת מנה ואח"כ צולע מהפרוסה, וזה

מתצאר להדיא מלשון הטור צריש הסימן, עיי"ש.

והנה מנהג העולם הוא כהשו"ע, אבל התח"ס הי' לו מנהג מיוחד בזה, הוא ז"ל לקח הג' מנות, וצירך ברכת המוציא ופירם כזית לכל המסובין מהשלימה, ואח"כ לקח הפרוסה וחילק ממנה לכל המסובין, ואח"כ לקח שני הכזיתים סמוך לפיו וצירך עם המסובין ביחד ברכת על אכילת מנה והכניס מהם מעט מעט לפיו, ולעם והניח על הלחי השמאלית ולאחר שלעם כל השני זיתים צלעם צבת אחת.

ועיין בביאור הלכה (סי' תע"ה ד"ה כזית מכל אחד) שכתב וז"ל - אכן בעיקר הדבר תמוה מאד דלפי כל זה נפק לן דבר חדש דבלילה ראשונה צריך לאכול ב' כזית ולא מצינו זה בשום מקום וכל הני פוסקים דסברי דצריך ג' מנות לסדר לא הזכירו זה זולת הרא"ש והמרדכי, ובש"ס לא נזכר אלא כזית השמש שאכל כזית ואף שאפשר לדחוק דעיקר שיעורא הוא בכזית וצדיעצד יוצאין בו מ"מ כל כי האי מילתא הו"ל לתלמוד לפרושי וכו', עכ"ל, ועיי"ש שנשאר צ"ע. והעירוני כי דבריו לכאורה תמוהין דאיך יכול להזכיר מזה בש"ס הלא כל מאי דאוכלין שני כזיתים הוא משום

ברכת שמעון

י"ב ומהראוי להזכיר מש"כ דבר חידוש גדול הגאון רבי שלמה קלוגער זצ"ל בשו"ת האלק לך שלמה דאם לא צירך ברכת המוציא א"כ אסור לו לאכול ואם כן אם אכל הוי אכילתו עבירה ולא יצא יד"ח אכילת מנה משום דהוי מנה הצאה בעצירה, והמחברים פלפלו בדבריו.

ספק ע"י פלוגתא הפוסקים, ואיך שי"ך שיזכיר
מזה בש"ס, והוא לכאורה פליאה עצומה על
המ"ב, אבל זה אינו וזודאי לא טעה רבן של
ישראל ח"ו, וכונתו פשוטה דלמ"ד דעל אכילת
מנה קאי על הפרוסה, ח"כ המוציא קאי על
השלימה, ולפי מאי דכתבו דלריך גם כזית
עבור המוציא, נמנא דלריך שני כזיתים ודבר
כזה לא הוזכר בש"ס.

דמנהג העולם הוא לאכול מהשלימה
ומהפרוסה ביחד וז"ל דזה לכאורה לא
כהמצואר בשולחן ערוך, ואולי הוא משום
דנהוג לאכול כזית בשיעור גדול וסומכין דלענין
זה דאכילה ביחד סגי בזית לפי השיעור הקטן
וסוצרים דעל כל פנים שני כזיתים בשיעור
קטן אוכלים ביחד, ועדיין נריך ביאור בכל
זה ר"ב.

פרק מג

משך זמן אכילת הבזית - בליעה
בבת אחת - גדר הדין דבזית
בברא"פ מצטרף ומשא ומתן בזה

ואמנם אע"פ שכתב המחבר שיאכלם שניהם
ביחד, מ"מ כתב המג"א ושאר
אחרונים דאין נריך לבלוע שני הכזיתים ביחד
וסגי בזה שיכניסם לתוך פיו ביחד, אלא
דלכתחלה יש לו לבלוע כזית צבת אחת. והנה
אין קיי"ל (בסי' טע"ה סעי' ו') - "אכל כחצי
זית וחזר ואכל כחצי זית יצא ובלבד שלא ישהה
בין אכילה לחצירתה יותר מכדי אכילת פרס",
ולכל לראש מהראוי לבאר דאע"פ שהמחבר
כתב - "ובלבד שלא ישהה בין אכילה
לחצירתה", דהי' מקום לומר דכונתו ששהה
בין סוף אכילה ראשונה לתחלת אכילה אחרונה,
מ"מ כבר ביארו האחרונים דהלשון לאו דוקא,
ואע"פ שלא הפסיק כלל באמצע אכילתו,

והנה כבר הצאתי לעיל מה שכתב המחבר
דבאם אינו יכול לאכול שני הכזיתים
צבת אחת, שיאכל של המוציא תחלה, דהיינו
שיאכל הכזית מהשלימה תחלה, וכבר ביארנו
הטעם שהעיקר לדינא הוא דהמוציא קאי על
השלימה ועל אכילת מנה על הפרוסה, ומ"מ
כתב המשנה ברורה בשם הגר"ז ז"ל והפמ"ג
דכשאוכל הכזית מהשלימה יאכלנו בהסיצה כדי
לחוש לד' הפוסקים דעל אכילת מנה קאי על
השלימה וזה הוא מקיים מצות אכילת מנה,
וציאר בשולחן ערוך הגר"ז ז"ל דאף על פי
דלשיטה הזאת הי' מהראוי לאכול הכזית
מהפרוסה לפני אכילת השלימה שהרי לפי
שיטה זאת הפרוסה היא של המוציא, אבל הא
זה אי אפשר לעשות כיון דאינו יכול לאכול
שניהם כאחד ואין הא סבירא לן דהעיקר
לדינא הוא דהשלימה היא להמוציא, אבל מכל
מקום לענין אכילה בהסיצה יש לו לחוש להשי'
דזוהי עיקר קיום מצות אכילת מנה. וכמדומני

ברכת שמעון

ר"ב ובגוף שיעור הכזית ידוע מה שנחלקו בזה גאוני קדמאי וכתראי ואין כאן מקום להאריך בזה, כי הדברים
ארוכים ומקובצים טובא.